

3/1/94

ΣΠ2.30

Θέματα

Α'

ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ήρθε και με βρήκε ένα βιβλίο με προκλητικό, θάλαγα, τίτλο. «Κομμούνια του 1871... Η επανάσταση του 21ου αιώνα» (!) Συγγραφέας η Έλλη Παπά, γνωστή και φίλη από παλιά, ποιήτρια, πεζογράφος, στοχαστής, όνομα που δέθηκε άμεσα με τις δραματικές περιπέτειες του ελληνικού λαού στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια.

Συντρόφισσα του Νίκου Μπελογιάννη η Έλλη Παπά συνελήφθη όπως κι εκείνος, πέρασε μαζί του από δίκες, καταδίκες, γέννησε στην φυλακή. Συνοικικά έζησε στη φυλακή 13 χρόνια, μέχρι το 1963 κι η Χούντα σε συνέχεια την έστειλε στα Γιούρα. Στους πρώτους μήνες της αυστηρής απομόνωσης της, προτού εκτελεστεί ο Μπελογιάννης, το ζευγάρι είχε αποφασίσει να γράψει την ιστορία της ελληνικής σκέψης. Και με τα γράμματα που αντάλασσαν με χιλίες δυσκολίες, έκαναν κατανομή των κεφαλαίων που θ' αναλάμβανε ο καθένας. Η Έλλη πήρε την αρχική ελληνική σκέψη κι έμεινε πιστή στην υπόσχεση.

Το 1981, εκκυκλοφόρησε το βιβλίο της «Ο Πλάτωνας στην εποχή μας», δυο χρόνια πιο ύστερα ακολούθησε το βιβλίο «Οι αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς στο «κεφάλαιο» του Μαρξ» και το 1985 πρόσφερε το βιβλίο, που αγαπά ιδιαίτερα, «Σπουδή στο θέμα της ελευθερίας - Η έννοια της ελευθερίας στον προσηγορικό υλισμό».

Η συγγραφική δραστηριότητα όμως της Ε.Π. δεν περιορίζεται εδώ. Από τη φυλακή ακόμη, είχε διχοτευθεί στην αδελφή της, τη γνωστή επίσης συγγραφέα **Διδώ Σωτηρίου**, τα χειρόγραφα του «Ημερολόγιου ενός φυλακισμένου», που κυκλοφόρησε το 1961 και αργότερα εξεδόσε μια σειρά ποιημάτων και διηγημάτων κάτω από τον τίτλο «Δουλειά της φυλακής».

Πέρα απ' όλα αυτά η Ε.Π. είναι ένας σοβαρός μελετητής και ανατόμος της Μαρξιστικής σκέψης και πράξης, ιδιαίτερα στις συνθήκες της κατάρρευσης του «υπαρκτού σοσιαλισμού». Στην «Κομμούνια του 1871...», η Ε.Π. προβάλλει με επιχειρήματα τη θέση, ότι η επανάσταση εκείνη, που

χρονικά ανήκε στο 19ο αιώνα, ήταν ουσιαστικά επανάσταση του 20ου αιώνα. Αγνοήθηκαν όμως οι εμπειρίες της και τα μηνύματα της από τον επαναστατικό 20ο αιώνα, που στράφηκε με την επανάσταση του Οχτώβρη στα πρότυπα των αστικών επαναστάσεων του 18ου και 19ου αιώνα!

Το 1990 και 91, εκκυκλοφόρησαν δυο ακόμη βιβλία της Ε.Π. με συγγενικούς προβληματισμούς. Το «Μύθος και ιδεολογία στη ρωσική επανάσταση - οδοιπορικό από το ρωσικό αγροτικό λαϊκισμό στο λαϊκισμό του Στάλιν» και το «Ο Λένιν χωρίς λογοκρισία και εκτός Μουσσωλιού».

ταληγουμε στην Κύπρο και στην ανάγκη που βλέπει μιας πιο στενής πνευματικής επαφής.

Κατά την άποψη μου πάλι στο λόγο της Έλλης Παπά σκέψη μιας βαθιά προβληματισμένης εκπροσώπου της ελλαδικής διανόησης, που διάβηκε το κατώφλι του πνευματικού στίβου περνώντας από δύσβατα μονοπάτια.

Γι' αυτό και είναι εμφανής η φόρτιση της σκέψης με βιώματα. **Π.Π.: Τι θάλεγε, προτού μπούμε στην καθ' αυτό συνομιλία να ξεκινήσουμε από την αρχή, από τότε που άρχισες να γράφεις; Πότε έγινε το πρώτο βήμα;**

Η ΕΛΛΗ ΠΑΠΑ ΕΦ' ΟΛΗΣ ΤΗΣ ΥΛΗΣ

«Διάβαζα Πλάτωνα και Καρλ Μαρξ παράλληλα»

Συνομιλία με τον Πανίκο Παιονίδη

Σε μια πρόσφατη επίσκεψη μου στην Αθήνα, συνάντησα την Ε.Π. κι επειδή ήταν ωπές και οι βουλευτικές εκλογές και το απογοητευτικό για την Αριστερά αποτέλεσμα τους, οι συζητήσεις μας πήραν έκταση και κάλυψαν πολλά θέματα. Ένα μέρος των προβληματισμών της Ε.Π. το κατέγραψα σε μαγνητοταινίες κι ένα μέρος αυτού, που κατέγραψα το μεταφέρω πιο κάτω. Ξεκινά η συνέντευξη από τα χρόνια της φυλακής, τα πρώτα τότε πνευματικά σκηνήματα, πούταν και μια αντίδραση στην πολιτική της μετατροπής των κρατουμένων σε «φυτά», περνάμε στα βαθιά νερά της αρχαίας ελληνικής σκέψης, στον Μαρξισμό που προδόθηκε και σε συνέχεια μπαίνουμε φυσιολογικά στα της Ελλάδας, στα αίτια όπως τα βλέπει της πτώσης της Αριστεράς, στο ΠΑΣΟΚ, που απορρόφησε τον όγκο των αριστερών δυνάμεων και τι γιατί, στις προοπτικές και φυσικά κα-

Ε.Π.: Μέσα στην απομόνωση. Είχαμε μια αλληλογραφία με το Νίκο, μόνο έτσι επικοινωνούσαμε. Του Νίκου το κελί ήταν φωτισμένο νύχτα, μέρα. Δεν έσβηνε ποτέ το φως. Το δικό μου δεν είχε ποτέ φως. Υπήρχε μόνο στο βήθος του διαδρόμου, όπου ήταν τα κελιά, ένας γλόμπος μικρός πάνω από την πόρτα. Υπήρχαν κάγκελα και απ' αυτά έμπαινε μια αχτίδα που χτύπαγε στο ταβάνι. Και μ' αυτό το φως κατάφερα να διαβάσω. Κι επειδή χρειάστηκε μια άσκηση, έγραφα στο Νίκο ότι έγινα σαν τον Κόμη Μόντε Χρήστο και βλέπω και στα σκοτεινά... Εκεί άρχισα, γιατί δεν μπορούσα και να κάθουμαι και να κλαίω τη μοίρα μου. Άρχισα να μελετώ πάρα πολύ. Ένωθα, πρέπει να πω, ότι αν δεν κάνεις πνευματική δουλειά μέσα στη φυλακή, γίνεται φυτό. Όλη η προσπάθεια αυτής της μακράς φυλάκισης είναι να πάψεις να είσαι άνθρωπος... Έτσι ξεκίνησα. «Το ημερολόγιο

ενός φυλακισμένου», που θα ήταν μια τριλογία, τότε στα έξι, στην αδελφή μου, το πρώτο του μέρος και κατά κάποιο τρόπο βρέθηκε στη Ρουμανία όταν είχαν ανοίξει πλέον οι δρόμοι... Στη συνέχεια, όταν βγήκα από τη φυλακή, δεν συνέχισα τη λογοτεχνία, γιατί με απασχολούσαν πια τα προβλήματα του τόπου... **Π.Π.: Ποιος ήταν ο πρώτος ερεθισμός, τι ήταν εκείνο που σε τράβηξε στην αρχαία ελληνική σκέψη;** Ε.Π.: Είχα πάντα μια συγγένεια με την αρχαία ελληνική σκέψη. Ίσως το ένα είναι ότι είναι κάπως μικρασιάτικες οι ρίζες μου. Εγώ δεν τη γνώρισα την Μικρασία. Αλλά αισθανόμουν πάντα, ότι εκεί έμειναν καταβολές αιώνων, οι οποίες κόπηκαν από μας, και δεν έπρεπε να αποκοπώ... Στη γειτονιά ήμουνα «το προσφυγάκι» και μεγάλωσα μ' αυτή την αίσθηση. Ύστερα, όταν άρχισα να διαβάζω, είχα διαβάσει

μια ελληνική μυθολογία - πριν πάω σχολείο - και είχα πολύ ενθουσιασθεί με τους αρχαίους μύθους. Ήταν ουσιαστικά το πρώτο μου παραμύθι η αρχαία ελληνική μυθολογία. Το δεύτερο, ειρήσθω εν παρόδω, ήταν η Οχτωβριανή Επανάσταση. Από τότε έλεγα ότι ήθελα να γίνω αρχαιολόγος. Αιτία ήταν αυτή η πρώιμη γνωριμία με την ελληνική αρχαιότητα, αλλά ήταν κι εκείνη η αίσθηση της αποκοπής από την Ιωνία, από το ιωνικό κομμάτι να πούμε της Ελλάδας, που αργότερα τον αισθάνθηκα και σαν αποκοπή από την ιωνική σκέψη. Όλα αυτά μαζί, δουλεύανε πάνω μέσα μου και ήθελα να δουλέψω πάνω στην αρχαία ελληνική σκέψη, που μετά πλουτίστηκε και με την αίσθηση της ελευθερίας. Γιατί οι αρχαίοι φτάσανε σ' αυτά τα ύψη της σκέψης; Από όπου κι αν το ψάξεις, γιατί η σκέψη τους ήταν ελεύθερη. Δεν είχανε θρησκευτικό δόγμα, δεν

τους επιβαλλόταν μια αλήθεια, οι ελεύθεροι ήταν ελεύθεροι. Μερικοί λένε «μα είχε δουλειά». Φυσικά είχε δουλειά όπως εμείς έχουμε εργατική τάξη, μα οι ελεύθεροι ήταν πραγματικά ελεύθεροι.

Π.Π.: Και αναφέρονταν και στην εσωτερική ελευθερία, όπως μας έλεγε προχθές. Ο Αντιφώντας...

Ε.Π.: Ναι. Ο Αντιφώντας. Είχαν φτάσει ως εκεί, ως την απαλλαγή από τη θλιψη, από τις καταθλιπτικές καταστάσεις. Ένα ξεκίνημα του φρουδισμού αλλά με ορθολογικές ρίζες. Ωστόσο η βάση είναι να φέρνει στο λογικό, στη συνείδηση, αυτό που είναι κρυμμένο, που δεν ξέρεις γιατί σου δημιουργεί αυτές τις καταστάσεις. Είναι μια εσωτερική ελευθερία. Τέλος πάντων. Αυτά με έκαναν να κρατήσω την Αρχαιότητα. Όταν βγήκα από τη φυλακή προσπάθησα να δουλέψω πιο συστηματικά - βέβαια αρχαίους συγγραφείς, ιδιαίτερα Πλάτωνα. Είχα αρχίσει να διαβάζω πολύ πρώιμα, δηλαδή στα 14 χρόνια μου διάβαζα Πλάτωνα και Μαρξ παράλληλα, κι από εκεί άρχισα να μισώ τον Πλάτωνα. Έχει γίνει ο προσωπικός μου εχθρός, τον βλέπω κάπως έτσι. Τη μεταφυσική του, τις απόλυτες ιδέες, την απόλυτη Πολιτεία όπου επιβάλλεται κι ο τρόπος που θα μιλήσεις κι ο τρόπος που θα σκεφτείς, κι ο τρόπος που θα τραγουδήσεις, τα πάντα επιβάλλονται, δεν έχεις τη δυνατότητα μόνος σου...

Π.Π.: Δηλαδή αυτά που συναντούμε και στο σοσιαλιστικό ρεαλισμό...

Ε.Π.: Ακριβώς. Η άποψή μου είναι αυτή. Κι αυτήν υποστηρίζω πάντα, ότι το μοντέλο του υπαρκτού σοσιαλισμού είναι η πλατωνική Πολιτεία και όχι η Κομμούνια. Ούτε στη θεωρία ούτε στην πράξη έδωσε αυτό που έπρεπε να είναι ο σοσιαλισμός. Έδωσε όμως άμογα την πλατωνική Πολιτεία. Λες και διάβαζαν σελίδα σελίδα τι λέει ο Πλάτωνας να κάθουμαι και το έκαναν εκεί. Φυσικά κανείς τους δεν είχε διαβάσει τον Πλάτωνα, δεν χρειαζότανε. Όταν απολυτοποιηθεί η έννοια της εξουσίας καταλήγει στην πλατωνική Πολιτεία. Είναι η απολυτοποίηση της ιδέας της εξουσίας. (Συνεχίζεται)